

חוקת הבתים פרק שלישי בבא בתרא

כה.

עין משפט גזר מצוה

א א ב מ"י פ"ב מהל
טוען הלה א סגן עשין
כ טוש"ב ח"מ א קמח
ספ"ד פ' :

ב ג ד מ"י פ"ו מהלסת
מק"י עשין ח"מ א סגן
עשין סח טוש"ב ח"מ ס"י
שפט ספ"ד פ' :

רבינו גרשום

חוקת הבתי: והבורות זהו
עליו: שיחין. אריך
קטין: המערת. מרובעת.
וכל בני עשין כדי להשקות
שדותיהן מן: וביית הבדין.
וזה בר של זיתים שלאחר
הריסת הזיתים מניחין שם
השמן ומסתפקין הימנו בכל
יום ויום: וביית השלחין.
צריך להשקותו בכל
יום: והעבדים. והשוק
לקרקעות ששוכר בהן בכל
יום: וכל דבר שהוא עושה
פירות כלומר כל דבר
שמשתמשין בו בכל יום
יום מתידי: חוקת ג' שנים
מיום ליום. דכל בני עושין
שמשו מיום ליום ואם
החזיק בהן ג' שנים מיום
ליום ואח"כ מתידי עליהם
שום אדם מחזיקין להו
ביד המחזיק ומש"ה בעיני
מיום ליום כדי שלא יוכל
לשטות כלומר כל דבר
לישם ולא דאיתו שהי'
משמש בו לפיכך לא
מחזיק ולכן צריך שיביא
עדים שראוהו משתמש
בו בכל יום לפי שבאלו
שמשמשין בהן בכל יום:
שהי בית הבעל חוקתו
ג' שנים. ולא צריך שיהא
משמש בו בכל יום שאם
בא המעטר ואמר אני
באיתי ולא ראיתי משתמש
בה לפיכך לא מחזיק יכול
לומר לו אני הייתי משתמש
בשעה שבני אדם גרילין
להשתמש בשדה בית הבעל
והואיל ולא מחזיק באותה
שעה לא היו מחזיק:
מהולכי ארשא. מפרש לקמן
החזיקו י"ש שמעאל: נפק ליה
מחזיקים. ככתובים כי שור
נגח הוא מתמול שלשום:
וקם ליה בחוקת מועד.
ככתובים והועד בבטלוי ולא
ישמרו: עד נתיחה רביעית
לא מחזיק. נוק שלם:

חוקת הבתים ובית הברדים. פי' ר"י בר מרדכי דהא דתנן צפרק
חומר בקדש (בגביה כד): עברו הגיתות והגדים דמשמע שיט
להן זמן קצוב היינו שרוב העולם דורכים או זומן לקיטת אכל יש בני
אדם שמנעיין כל השנה ודורכין צמטע מעט:

ש"לשה חדשים בראשונה. מתוך פ"ה משמע דבעי רבי

ישמעאל שהוא זרע ויקצור צאותן שלשה
חדשים ראשונים וכן צאחרונים ואין
תימה שמהא תצוזה הנורעת אחר נסן
גדילה בג' חדשים ואין זמנה עד ניסן
הצא דמצינן עשין זה דלמרי' צ"ה
(ג.) כל תצוזה הנקלרת צגג צידוע
שהציה שלש לפני ר"ה אלאה גדלה
פעמים צאותו זמן אכל קשיא לר"י
דל"כ אמאי לר"י י"ח חדשים צט"ו
חדשים סגי שזרע ג' חדשים לפני ניסן
ויקצור צניסן ושניה צט"ו הקין ושלשית
צניסן הצא וי"ל דלר"י אכילה חשובה
של י"ב צאמלע אע"ג דלמרי' צגמ'
אכל תלת פירי לתלתא ירחי כגון
אספסתא לרבי ישמעאל הויה חוקה
שאני התם לפי שהוא זמן שלה אכל קשה
לר"י דלמרי' צגמ' (לקמן דף לו): פירא
רבה ופירא זוטא איכא צינייה דר'
ישמעאל ור"ע ופ"ה דר' ישמעאל סבר
פירא רבה כגון שעורים וצבולת שועל
סגדלים בג' חדשים ור"ע סבר פירא
זוטא כגון ירק הגדל צחדה אחר והא
אמרי' צגמרא (לקמן ע"ב) דאספסתא

חוקת הבתים והבורות והשיחין והמערות והשובכות והמרחצאות ובית הברדן ובית השלחין והעבדים וכל (א) שהוא עושה פירות תדיר חוקתן שלש שנים מיום ליום בשדה (ב) הבעל חוקתה שלש שנים ואינו מיום ליום (ג) ר' ישמעאל אומר ג' חדשים בראשונה ג' באחרונה ושנים עשר חדש באמצע הרי (ד) י"ח חדש ר"ע אומר חדש בראשונה וחדש באחרונה וי"ב חדש באמצע הרי י"ד חדש א"ר ישמעאל בר"א בשדה לבן אבל בשדה אילן כנס את תבואתו ומסק את זיתו (ה) כנס את קייצו הרי אלו ג' שנים: (גמ') אמר ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא שהיו אומרים מנין לחוקה (ו) ג' שנים משור המועד מה שור המועד כיון שנגח ג' נתיחות ינפק ל' מחוקת תם וקם ליה בחוקת מועד ה"ג כיון דאכלת תלת שנין נפק לה מרשות מוכר וקיימא לה ברשות לוקח אי מה שור המועד יעד נתיחה רביעית לא מיחייב ה"ג עד שנה רביעית לא קיימא ברשותיה הכי השתא התם מכי נגח שלש נתיחות הוי מועד ואידך

צחדש אחד הויה חוקה לרבי ישמעאל ונראה לר"י דלא בעי רבי ישמעאל
שזרע תצוזה ויקצור אלא אפי' זרעה הראשון או הויה זרענה צשלשה
חדשים אחרונים אע"פ שלא קצרה וצבה פלוגי דרבי ישמעאל סבר
בעינן שיהא גדל הפרי צרשותו הרבה כגון ג' חדשים והיינו פירא
רבה ור"ע סבר דאין לר"י שיהא גדל צרשותו אלא חדש אחד והיינו פירא
זוטא ואל"ת היאך יהא ניכר שיחזיק בה כל ג' חדשים ראשונים או
אחרונים כי ציוס אחד או צב' יוכל לקצור או לרועז וכי תימנא שמנכש
(דף לו): דלא הויה חוקה משום דמימר אמר כל שיצא דכרצא ט' יעובל
צה"ו י"ל כגון שאוכלה שחת והא דלמרי' (סג.) אכלה שחת לא הויה חוקה ה"מ כשאוכל צענין זה שאין התצוזה חוזרת לצא דשיין לומר
לאו אחוקת דמחזיקין איכא לפיכך לא חש למחות אכל אס אכלה שחת צענין שאין התצוזה מתקלקלת כדרך צשני צשני אדם עושים צחד שהוא
ירק ולא צא עדיין צצבולו שלה הויה חוקה וצשדה אילן צצבעו רצנן דפלוגי אר' ישמעאל צצמרח² מיום ליום ג' שנים אע"ג דלא שיין התם אכלה
שחת מ"מ איכא למימר כגון שזמר ומעכב העלים לעצמו ואע"ג דמתקין צבך והו כמו יצר כיון ג' (שממקן) העלים לעצמו לא שיין למימר כל שיצא
דכרצא יעובל צה ועוד אומר ר"י דאחוקת צה צצה"ג שבעל וגדר את השדה וועל צמפתח ואין מניח אדם ליכנס והא דלמר צצמרח (דף כט): צונמא
צמאי קני לה ולא קאמר כגון שבעלה וגדרה איכא למימר דאין עעילה מועלת אל"כ איכא אכילה צצהיה או זרעה אכל עעילה גרידא לא מהני מידי
והשתא אחי שפיר נמי לרצנן דרבי ישמעאל: **ש"דן** י"ח חדש. תימה וכי מניינא אתא לאשמועינן וכה"ג פריך צכמה דוכתי וליכא למימר
דרצופין אחי לאשמועינן דל"כ מאי קמ"ל רב הונא וצמרח משמע דממתניתין לא הוה שמעינן דבעינן רצופים אי לא דאשמועינן
רב הונא ע"י מו"ט שמה על זה: **בגמ' את תבואתו.** להכי קרי ליה לכרס תצוזה משום דכתבי' (דברים כב) ותצוזה הכרס ואל"ת
תימנא הא דתנא תצוזה קודם זיתים דיין קודם לשמן כדלמרינן צצאזיה נשך (צ"מ סג.) הגיע זמן יין למכור וצתה הכי קאמר הגיע זמן
למכור שמן אלא כנס את קייצו אמאי תני ליה צתר הכי הא תאניס קדמי דהא דלמר צבהמקבל (עס קו): חלי ניסן ואייר וחלי סיון קציר
חלי סיון ותמוז ח' ונחמין אב קץ ואילו צציר היה צצשרי כדלמרינן צצרכות (דף לו): דלמר להו רצא לרצנן צצמטותא מינייכו לא תיתחזילו
קמאי לא ציומי ניסן ולא ציומי תשרי ואמרינן נמי צצנהדרין (דף לו): גצג ניסן וגצג תשרי לא צמניה גצג וה"מ צצאריסא ודצר מועט ואמרינן
צצאזיה נשך (צ"מ דף עג): חזי מר להנהו רצנן דיהצי דמי אצמרח צצשרי ומצחרי להו צצצת מכל אלו משמע דצציר הו צצשרי וכצר כלה
הקין וי"ל דהא דקרי קין לחלי סיון ותמוז וחלי אב לפי שאז עיקר יוצש של תאניס צצאין ומיהו אין קוצצין אצותו מן האילן עד לאחר הצציר
א"ג לוקטין אצותו קודם חלי סיון ומניחים אצותו לייצב ולא (ו) זמן כניסתו לצית עד לאחר תצוזה הכרס והא דלא הויה לקיטה חוקה כי שמא
היו גרילין לייצבן צצאותו שדה סגדלו שס ולכן לא הויה חוקה עד שיצאש לציתו ור"ח מפרש כנס תצוזהו צצשרי ומסק את זיתו צצצט
וכנס קייצו צצא בהי זו חוקה נצאלת חוקה צצנה אצת ונקט כסדר זה משום דצשרי הוה תחלת השנה אכל יומר מיוצב אי הויה תני
להו כסדר צשמי שנה שנה שנה גרילין עליהן: **א"ר** מה שור המועד עד נתיחה רביעית ב'. מכלן חזר צו רש"י ממה שהיה מפרש צצצ"ק (דף עג): דס' תני
וג' גבי (ו) דפלוגי אציי ורצא דלמר אציי תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרו צבעילו אצתאן לנגיחה רביעית ורצא דלמר תמול מתמול
חד הוא כו' דלציי סבר דעד נגיחה רביעית לא מיחייב ורצא סבר דחייב צצגיחה שלישית דל"כ הוה מסיק הכא גמרא דלא כהלכתא
דקיי"ל כרצא לגצי אציי וחזר (ו) רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא צינייה וכו' עזרא מפרש דודאי לכו"ע לא מיחייב עד רביעית אכל
צהא פלוגי דלציי דמפיק נגיחה רביעית מקרא דלא ישמרו אס נגח נגיחה רביעית ציוס ג' לא מיחייב עד שיגח ציוס רביעי דלא
ישמרו קאי אימיה דומיא דתמול שלשום אכל לרצא דנגיחה רביעית לא כתיבא צצהיה אפילו ציוס שליש אס נגח נגיחה רביעית מיחייב:
עד נתיחה רביעית **א"ר** מיחייב. תימה לר"י דמאי פריך הא הכי יליף משור המועד מה התם הוחזק נגמון שלש פעמים ה"ג הוחזק
שמתן צשלש שנים א"כ משלש שנים ואילן קמה ליה צצרותיה ואומר ר"י דס"ד דמקשה דהכי יליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק
ליה מתאי נוק לנוק שלם ה"ג כיון שאכלה שלש שנים ולא מיהא נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח אע"ג דמילתא צלא טעמא הוא:
אלא

בית השלחין. מתוך שהמעייין צמכו שמשקים אותה ממנו תדיר
עושה פירות תדיר וכל דבר שעושה פירות תדיר חוקתן ג'
שנים מיום ליום אס החזיק בה שלש שנים שלמות אין לר"י להציא
שטר מכירה ואס ערערו עליה צעלים הראשונים וזה אומר מכת

לי ואצד שטרי חוקתו מועלת לו ואס
לאו חזין חוקתו מועלת לו לפי צכשארמו
ג' שנים לחוקה כל הראוי לצאת ממנה
צג' שנים אמרו: שדה ציה **הצעל.**
המסתפקת צמי גשמים איה עושה
פירות אלא פעם אחת צשנה חוקתה
ג' שנים ואינה צריכה מיום ליום. ומה
היא חוקתה רבי ישמעאל אומר שלשה
חדשים אחרונים של שנה ראשונה
ושלשה חדשים ראשונים של שנה
אחרונה ואמצעית שלימה שיש
הממחרים לרוע לפני ראש השנה וכיון
שהחוק צה סוף שנה ראשונה ג'
חדשים ויש לו עדים שזרעה צצאותן ג'
חדשים וכן צג' חדשים ראשונים של
אחרונה הרי זו חוקת שלש שנים לצופות
שאין לך אדם הרואה את חצירו שזרע
את שדהו לאכול פרי העשוי לשנה
זו: **ר"ע אומר כו'.** מפרש צצמרח
(גמ') צמאי פלוגי: צד"א. שצריך י"ח חדש
לצדה צית הצעל: צצדה הלכן. שכל
פירותיה נלקטין צצפרק אחד לפיכך
צריך ג' שנים: אכל צצדה האילן.
שפירותיה נלקטים לצפרקים ענבים
צצפרק אחד זיתים צצפרק אחר ותאנה

צפרק אחר: כנס את תבואתו. יין של גפנים: ומסק את זיתיו
וכנס את קייצו. תאניס ליקט וייצבן צה ועשה קניעות והכניסו לצית
הרי זו חוקה צצבולו של ג' שנים: **גמ'** מהולכי אושא. שגלתה
סנהדרין כלאושה כדלמרינן צצראש השנה (דף לו). עשר גליות
גלתה סנהדרין כו' מיצנה לאושה מאושה כו': לא מיחייב. לשלם
אלא חלי נוק אף כאל עד גמר שנה רביעית לא הויה חוקה:
ואידך

את השדה ומתקנו הא לא הויה חוקה מידי דהוה אציר דלמר לקמן (דף לו): דלא הויה חוקה משום דמימר אמר כל שיצא דכרצא ט' יעובל
צה"ו י"ל כגון שאוכלה שחת והא דלמרי' (סג.) אכלה שחת לא הויה חוקה ה"מ כשאוכל צענין זה שאין התצוזה חוזרת לצא דשיין לומר
לאו אחוקת דמחזיקין איכא לפיכך לא חש למחות אכל אס אכלה שחת צענין שאין התצוזה מתקלקלת כדרך צשני צשני אדם עושים צחד שהוא
ירק ולא צא עדיין צצבולו שלה הויה חוקה וצשדה אילן צצבעו רצנן דפלוגי אר' ישמעאל צצמרח² מיום ליום ג' שנים אע"ג דלא שיין התם אכלה
שחת מ"מ איכא למימר כגון שזמר ומעכב העלים לעצמו ואע"ג דמתקין צבך והו כמו יצר כיון ג' (שממקן) העלים לעצמו לא שיין למימר כל שיצא
דכרצא יעובל צה ועוד אומר ר"י דאחוקת צה צצה"ג שבעל וגדר את השדה וועל צמפתח ואין מניח אדם ליכנס והא דלמר צצמרח (דף כט): צונמא
צמאי קני לה ולא קאמר כגון שבעלה וגדרה איכא למימר דאין עעילה מועלת אל"כ איכא אכילה צצהיה או זרעה אכל עעילה גרידא לא מהני מידי
והשתא אחי שפיר נמי לרצנן דרבי ישמעאל: **ש"דן** י"ח חדש. תימה וכי מניינא אתא לאשמועינן וכה"ג פריך צכמה דוכתי וליכא למימר
דרצופין אחי לאשמועינן דל"כ מאי קמ"ל רב הונא וצמרח משמע דממתניתין לא הוה שמעינן דבעינן רצופים אי לא דאשמועינן
רב הונא ע"י מו"ט שמה על זה: **בגמ' את תבואתו.** להכי קרי ליה לכרס תצוזה משום דכתבי' (דברים כב) ותצוזה הכרס ואל"ת
תימנא הא דתנא תצוזה קודם זיתים דיין קודם לשמן כדלמרינן צצאזיה נשך (צ"מ סג.) הגיע זמן יין למכור וצתה הכי קאמר הגיע זמן
למכור שמן אלא כנס את קייצו אמאי תני ליה צתר הכי הא תאניס קדמי דהא דלמר צבהמקבל (עס קו): חלי ניסן ואייר וחלי סיון קציר
חלי סיון ותמוז ח' ונחמין אב קץ ואילו צציר היה צצשרי כדלמרינן צצרכות (דף לו): דלמר להו רצא לרצנן צצמטותא מינייכו לא תיתחזילו
קמאי לא ציומי ניסן ולא ציומי תשרי ואמרינן נמי צצנהדרין (דף לו): גצג ניסן וגצג תשרי לא צמניה גצג וה"מ צצאריסא ודצר מועט ואמרינן
צצאזיה נשך (צ"מ דף עג): חזי מר להנהו רצנן דיהצי דמי אצמרח צצשרי ומצחרי להו צצצת מכל אלו משמע דצציר הו צצשרי וכצר כלה
הקין וי"ל דהא דקרי קין לחלי סיון ותמוז וחלי אב לפי שאז עיקר יוצש של תאניס צצאין ומיהו אין קוצצין אצותו מן האילן עד לאחר הצציר
א"ג לוקטין אצותו קודם חלי סיון ומניחים אצותו לייצב ולא (ו) זמן כניסתו לצית עד לאחר תצוזה הכרס והא דלא הויה לקיטה חוקה כי שמא
היו גרילין לייצבן צצאותו שדה סגדלו שס ולכן לא הויה חוקה עד שיצאש לציתו ור"ח מפרש כנס תצוזהו צצשרי ומסק את זיתו צצצט
וכנס קייצו צצא בהי זו חוקה נצאלת חוקה צצנה אצת ונקט כסדר זה משום דצשרי הוה תחלת השנה אכל יומר מיוצב אי הויה תני
להו כסדר צשמי שנה שנה שנה גרילין עליהן: **א"ר** מה שור המועד עד נתיחה רביעית ב'. מכלן חזר צו רש"י ממה שהיה מפרש צצצ"ק (דף עג): דס' תני
וג' גבי (ו) דפלוגי אציי ורצא דלמר אציי תמול חד מתמול תרי שלשום תלת ולא ישמרו צבעילו אצתאן לנגיחה רביעית ורצא דלמר תמול מתמול
חד הוא כו' דלציי סבר דעד נגיחה רביעית לא מיחייב ורצא סבר דחייב צצגיחה שלישית דל"כ הוה מסיק הכא גמרא דלא כהלכתא
דקיי"ל כרצא לגצי אציי וחזר (ו) רש"י ופירש דמשמעות דורשין איכא צינייה וכו' עזרא מפרש דודאי לכו"ע לא מיחייב עד רביעית אכל
צהא פלוגי דלציי דמפיק נגיחה רביעית מקרא דלא ישמרו אס נגח נגיחה רביעית ציוס ג' לא מיחייב עד שיגח ציוס רביעי דלא
ישמרו קאי אימיה דומיא דתמול שלשום אכל לרצא דנגיחה רביעית לא כתיבא צצהיה אפילו ציוס שליש אס נגח נגיחה רביעית מיחייב:
עד נתיחה רביעית **א"ר** מיחייב. תימה לר"י דמאי פריך הא הכי יליף משור המועד מה התם הוחזק נגמון שלש פעמים ה"ג הוחזק
שמתן צשלש שנים א"כ משלש שנים ואילן קמה ליה צצרותיה ואומר ר"י דס"ד דמקשה דהכי יליף מה התם מכי נגח ג' פעמים נפק
ליה מתאי נוק לנוק שלם ה"ג כיון שאכלה שלש שנים ולא מיהא נפקא ליה מרשות מוכר לרשות לוקח אע"ג דמילתא צלא טעמא הוא:
אלא

(א) וע"י מוס' ערובין מהל
ד"ה ר' יהודה וכו' (ג) ז"ל
לעיל ביה (ג) מ"א משמע,
(ד) ז"ל לוקטין אצותו
חלי סיון וכו' ומניחים רש"י.

הגהות הב"ח

(א) במשנה וכל דבר שהוא
עושה: (ב) שם שדה בית
הבעל: (ג) שם הרי אלו י"ח
וכנס את קייצו: (ד) בני מנין
לחוקה שהיא ג': (ו) תוב'
ד"ה כנס וכו' ולא היה זמן
כניסתו וכו' שדה עעמה
נגדלו וכו' יומר יהיה מיוצב:
(ז) ד"ה א"י מה וכו' בני הא
דפלוגי: (ח) בא"ד חזר בו
רש"י:

מוסף רש"י

בורות. עגול. שיחין. אריך
וקלה. מערות. מקורה
קציר. (ע"ל פ"ו.)

מוסף תוספות

א. [דאין זו חוקה דקנין
הנזכרת בנכנס שיש להם
אחריות, ואין רומזת זה
לזה כלה, דאילו חוקת
קנין הוא חיקון בגופה של
קרקע צדנתן (לקמן מב).
נעל גדר וכו' הרי זו חוקה,
ואכילת פירות אינו קונה
וכדבעין למימר בצפרין,
ואילו חוקת ראייה היא
בפני, דחיקון אינו ראייה,
וכו', ואין חוקה אלא
אכילת פירות בשופי כדרך
לזה כלה, דאילו חוקת
(רש פייקין). ג. דאמרינן
לקמן בגמ' (לו): אמר רב
יהודה אמר רב זו רביח
ר' ישמעאל ור' עקיבא
שחבעלים אוכלים. ירעבא
חוקתן ג' שנים מיום
ליום. רש"י. ג. ולהכי
אמר שהם שמונה עשר,
חדש צרופין. רמב"ן.
ד. [ואקמר שתמא דגמ'
אי מה שור המועד עד
נתיחה ר' לא מחייב.
דשפוט צ"ק כג.: